

دیدگاه

شماره: ۱۰۶۸

تاریخ: ۱۴۰۳/۰۲/۲۴

موضوع: کاهش رشد اقتصادی دهه ۱۳۹۰؛ دلایل و راهکارها

تهیه و تنظیم: حسن حیدری

توضیح اجمالی:

متوسط رشد اقتصادی در دهه ۱۳۹۰ به ۰/۷ درصد رسیده است که نسبت به رشد متوسط ۴/۴ درصدی در دهه ۱۳۸۰ به وضوح کاهش یافته است (از این رو می توان دهه ۱۳۹۰ را دهه رکود اقتصاد ایران نامید). انباشت سرمایه های فیزیکی، سرمایه های انسانی، فضای باثبات اقتصاد کلان، و بهبود نظام حکمرانی از دلایل عمده رشد اقتصادی کشورها محسوب می شوند. در جدول (۱) متوسط رشد و ضریب تغییرات در برنامه های توسعه ارائه شده است.

جدول (۱): رشد اقتصادی طی برنامه های توسعه

دوره زمانی	مشخصه دوره	متوسط	ضریب تغییرات
۱۳۶۸-۱۳۷۲	برنامه اول	۱۰.۳	۰.۶
۱۳۷۴-۱۳۷۸	برنامه دوم	۱.۱	۰.۴
۱۳۷۹-۱۳۸۳	برنامه سوم	۵.۰	۰.۶
۱۳۸۴-۱۳۸۸	برنامه چهارم	۴.۰	۱.۰
۱۳۹۰-۱۳۹۴	برنامه پنجم	-۰.۹	-۵.۳
۱۳۹۶-۱۴۰۰	برنامه ششم	۰.۷	۷.۳

ماخذ: محاسبات بر اساس آمار حساب های ملی مرکز آمار ایران

دلایل اصلی و بنیادی کاهش رشد اقتصادی طی حداقل یک دهه گذشته را باید در عوامل زیر جستجو کرد:

۱- سرمایه گذاری فیزیکی سال های ابتدایی دهه ۱۳۹۰ به بعد: از سال ۱۳۹۱ به بعد نرخ سرمایه گذاری در اقتصاد ایران کاهش یافته است که این موضوع سبب شده ظرفیت های تولیدی در اقتصاد ایران کمتر رشد کند و در نهایت رشد اقتصادی کاهش یابد. در این سال ها به دلیل تشدید تحریم های اقتصادی سرمایه گذاری در کشور نزول معنادار داشته است، اگرچه در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به دلیل برجام روند افزایش موقتی سرمایه گذاری رخ می دهد، اما پس از آن با خروج آمریکا از برجام و افزایش تنش های سیاسی و فشارهای اقتصادی و همچنین به دلیل شوک ناشی از بیماری کرونا نزول مستمر و معناداری در سرمایه گذاری وجود دارد.

۲- بهره وری: مطابق آمارهای رسمی طی دهه ۱۳۹۰ بهره وری کل عوامل تولید رشد عمده ای نداشته و شاخص بهره وری کل عوامل تولید از ۱۰۰ در سال ۱۳۹۰ به ۱۰۵ در سال ۱۴۰۰ رسیده است (یعنی در ۱۱ سال تنها مجموعاً ۵ درصد رشد). در این دوره، بهره وری اقتصاد بدون نفت نیز از ۱۰۰ به ۹۴ کاهش یافته است، یعنی در بخش غیرنفتی اقتصاد ایران نه تنها رشد بهره وری رخ نداده است، بلکه حتی شاهد کاهش آن نیز بوده ایم.

۳- سرمایه های انسانی: از منظر سرمایه های انسانی تلاش های زیادی در ایران طی سال های بعد از انقلاب صورت گرفته است، با این حال سطح سرمایه انسانی در اقتصاد ایران از کشورهایی مانند چین، برزیل و کره جنوبی پایین تر است. این موضوع بازتاب دهنده این است که تنها تعداد افراد دانش آموخته دبیرستانی و دانشگاهی اهمیت ندارند، بلکه کیفیت آموزش و تناسب آن با نیاز اقتصاد نیز اهمیت دارد.

۴- تحقیق و توسعه: یکی از پایه های رشد اقتصادی، سرمایه گذاری کافی در تحقیق و توسعه است. این شاخص را معمولاً به صورت نسبت هزینه های تحقیق و توسعه به تولید ناخالص داخلی کشورها می سنجند. متوسط جهانی این شاخص بیش از ۲ درصد است، در حالیکه متوسط یک دهه گذشته کشور، ۰/۷ درصد بوده که حاکی از وضعیت نامناسب کشور در این زمینه است.

۵- نهادهای حکمرانی اقتصادی: کیفیت نهادها در اقتصاد ایران برای تشویق رشد اقتصادی مناسب نبوده و تا زمانی که این عامل بنیادین رشد اقتصادی بهبود پیدا نکند، نمی توان انتظار داشت که رشد اقتصادی بلندمدت پایدار در اقتصاد ایران محقق شود. مثلاً در خصوص شاخص آزادی اقتصادی، وضعیت ایران با رتبه ۱۶۹ بسیار نامناسب است و نشان دهنده آزادی اقتصادی بسیار پایین در اقتصاد ایران است.

دیدگاه

پیشنهادهای:

- ۱- کاهش رشد سرمایه‌گذاری فیزیکی بخصوص از دهه ۱۳۹۰ به بعد یکی از موانع رشد اقتصادی است. از این رو، بازبینی سیاست‌های اقتصادی در سطح کلان و همچنین در سطح بخش صنعت با هدف کاهش ریسک سرمایه‌گذاری ضروری است. به عنوان مثال، سیاست‌های تشویقی مالیاتی، ثبات بخشی به مقررات و بخشنامه‌ها و حذف مقررات زائد از ضروریات است.
- ۲- هدفمند کردن حمایت از بخش‌های تولیدی و موثر کردن آن‌ها از ضروریات برای تحریک رشد اقتصادی است. در سطح بخش صنعت، باید بین سیاست‌های حمایتی (حمایت‌های تعرفه‌ای، مالیاتی، اعطای انرژی ارزان قیمت) و موانعی که بر صنایع اعمال می‌شوند، از قبیل پیمان‌سپاری ارزی، قطع انرژی در تابستان و زمستان، و قیمت‌گذاری دستوری توازن برقرار شود. در صورتی که موانع اعمال شده بر صنایع بیش از سیاست‌های حمایتی باشند، طبیعتاً ریسک افزایش یافته و سرمایه‌گذاری نیز کاهش می‌یابد.
- ۳- ارتقاء کیفیت حکمرانی و توجه جدی به بخش خصوصی از ضروریات رشد اقتصادی است. کیفیت حکمرانی نهادهای اقتصادی طی دهه گذشته کاهش یافته و لذا لازم است در این زمینه تلاش‌های جدی صورت گیرد.
- ۴- توجه جدی به اقتصاد دانش‌بنیان و سرمایه‌گذاری در طرح‌های بزرگ دانش‌بنیان از نقاط مغفول در کشور طی دهه گذشته بوده است. حفظ رقابت‌پذیری اقتصاد ایران بدون توجه به رقابت جهانی در زمینه دانش و فناوری ممکن نیست.